

УДК 378.015.31:008

ДО ПРОБЛЕМИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Н. П. Нікітіна

У статті досліджено поняття полікультурності та методичні засади полікультурної освіти: орієнтири, принципи та специфіку методів полікультурної освіти. У статті досліджено поняття полікультурності та методичні засади полікультурної освіти: орієнтири, принципи та специфіку методів полікультурної освіти. Визначено місце полікультурної педагогіки у системі освіти. Важливою у даному напрямі є реалізація у навчально-виховному процесі ідеї: через національну культуру – до полікультурності на демократичних засадах. Розкрито зміст полікультурного виховання та його орієнтири. Полікультурне виховання – це процес цілеспрямованої соціалізації студентської молоді, спрямований на оволодіння системою національних і загальнолюдських культурних цінностей, формування комунікативних умінь. Зміст полікультурного виховання зорієнтований на створення умов для соціально-культурної ідентифікації особистості.

Ключові слова: полікультурність, полікультурна освіта, полікультурне виховання, полікультурна педагогіка.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Інтеграційні процеси в Україні, її орієнтири на входження в європейський освітній простір, модернізація освітньої діяльності відповідно до загальноєвропейських підходів вимагають практичної реалізації завдань, які стоять перед державою, що дасть можливість досягти прогресу в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства. Ці завдання охоплюють насамперед освітню галузь, зміст якої визначається пріоритетністю вимог часу, потребами соціально-економічного розвитку, зумовлюється суспільними відносинами, станом науки і культури. Європейський вибір України передбачає посилення міжнародних взаємовпливів і взаємозв'язків освітніх систем на Європейському континенті, адже розвиток освіти, науки і культури будь-якої нації можливий лише на основі взаємозбагачення та взаємодоповнення. Тому в умовах глобалізації та інтеграції необхідним

стає розроблення національних систем освіти та виховання особистості, спільною рисою яких повинно бути врахування неоднорідності членів кожного суспільства.

Сучасне українське суспільство є полікультурним, багатомовним і поліконфесійним, яке існує на демократичних принципах культурного плюралізму. Тому питання полікультурності слід розглядати як один з важливих напрямів у розвитку української системи освіти, яка орієнтується на вироблення виховної моделі, відкритої до впливів різних культур та готової до діалогу з ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане дослідження даної проблеми і на які спирається автор. Теоретико-методологічні аспекти полікультурної освіти особистості досліджують Р. Агадулін, В. Бойченко, В. Болгаріна, С. Гончаренко, М. Красовицький, І. Лошєнова, Ю. Мальований, А. Солодка та ін., місце полікультурного виховання як соціокультурного феномена в сучасній парадигмі освіти України вивчають І. Бех, А. Бойко, І. Бондаренко, О. Савченко, О. Сухомлинська та ін.

Аналіз сучасної законодавчої бази України в контексті розвитку полікультурної освіти розкриває О. Лазаріді. Актуальні проблеми теорії та практики полікультурної та глобальної освіти зарубіжної школи обґрунтовують Н. Абашкіна, Г. Алексевиц, Л. Голік, В. Жуковський, І. Кабардова, М. Красовицький, Н. Лавриченко, Б. Мельниченко, І. Тараненко, О. Овчарук, А. Паринів, Л. Пуховська, О. Рибак, О. Сальникова та ін.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Якщо оцінити стан полікультурної освіти в Україні, то слід визнати, що вона не входить до складу пріоритетних напрямків розвитку педагогічної науки та практики. І науковці, і шкільні вчителі часто замовчують такі «незручні питання», як міжетнічні конфлікти та націоналізм. Між тим полікультурність людини закладається не на генетичному рівні, вона соціально детермінована і має бути вихована. В цих умовах особливо актуальними для вітчизняної школи та педагогіки є розробка методичних питань полікультурної освіти.

Цілі статті (постановка завдань). Визначити основні орієнтири, принципи полікультурної освіти та специфіку її методів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У вітчизняній і зарубіжній літературі існує широке розмаїття визначень таких дефініцій як «полі

культурність», «полікультурна освіта», «полікультурне виховання». Поняття «полі культурність» розглядається як теоретичний підхід в суспільних науках, як важлива засада державної політики. Поняття «полікультурна освіта» часто вживається як синонім до визначення «багатокультурна освіта» (Г. Дмитрієв), «культура міжнаціонального спілкування» (З. Гасанов).

Полікультурна освіта — це калька, сформованою в західній інтелектуальній культурі в 1970-ті роки поняття «multicultural education». Найбільш вичерпне визначення поняття «multicultural education» представлено в Міжнародній енциклопедії освіти, де його роздивляються як «педагогічний процес, в якому репрезентовані дві або більше культури, що відрізняються по мовній, етнічній, національній або расовій ознаці» [2, с. 212].

Полікультурна освіта, як важлива частина сучасної освіти, включає організацію і зміст педагогічного процесу, де представлено дві або більше культур, які різняться за мовною, етнічною, національною чи расовою ознакою. Вона сприяє засвоєнню знань про різні культури, усвідомленню загального і особливого в традиціях, способі життя певного суспільства, пов'язується з підвищенням рівня освіченості особистості й досягненням успіху в багатокультурному середовищі.

Виховання є невід'ємним чинником полікультурної освіти. Воно визначає спрямованість змісту освіти і педагогічного процесу на формування усвідомленого вибору учнями етичних цінностей та готовності до життєдіяльності в умовах культурного розмаїття людської спільноти, передбачає формування високих моральних ідеалів, толерантності до представників різних етносів і релігійних вірувань, уявлень про етнічне та мовно-культурне розмаїття суспільства, до порозуміння та взаємоповаги між представниками усіх національностей, виховання навичок міжкультурного діалогу, що, у свою чергу, унеможливує прояви шовінізму та егоцентризму [6]. Важливою у даному напрямі є реалізація у навчально-виховному процесі ідеї: через національну культуру – до полікультурності на демократичних засадах. Адже якщо для вивчення національної ідеї, національної свідомості, громадянської позиції відсутній демократичний контекст, тоді починають множитися екстремістські, расистські ідеї, які перетворюють природні потреби самоствердження і самовизначення особистості на агресивну позицію з тенденцією до самоізоляції та невизнання інших. Виховання представників усіх національностей на засадах демократичності передбачає врахування не

лише етнічних чи національних ознак, а й класових, релігійних, расових, освітніх характеристик, що тісно пов'язані з культурологічними. Тому полікультурне виховання української молоді повинно передбачати оволодіння знаннями про культуру власного народу та формування позитивного ставлення до культурних надбань інших народів; формування уявлень про розмаїтість культур та виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей; створення умов для інтеграції особистості у культури інших народів; розвиток умінь і навичок взаємодії з носіями різних культур; виховання підростаючого покоління у дусі миру, толерантності, гуманного міжнаціонального спілкування, загальнолюдських цінностей [1, с. 3].

Полікультурність — це, з одного боку, визнання різноманітності культур, їх особливостей, а також сприйняття їх, як невід'ємної частини національної політики України. З іншого боку, полікультурність – засіб виховання толерантності, терпимості до інших етнічних груп, виховання інтернаціоналізму.

Полікультурне виховання відбувається в межах як формальної так і безперервної освіти. Цим питанням повинні опікуватися не тільки навчальні заклади, а й культурно – просвітницькі центри, громадські об'єднання, сім'я, засоби масової інформації тощо.

Полікультурна педагогіка перспективна для громадянської освіти в складних умовах багатонаціональної держави, тому, що полікультурне виховання – це не тільки суто етнічне явище, але й процес, направлений на підготовку активних громадян у тривожному та етнічно поляризованому світі.

Реальний навчальний процес обмежений реальним часом, що не дозволяє представити перед учнями на належному рівні універсальну систему взаємозв'язку та взаємодії різних елементів культури, а також передбачає широкий діапазон прикладних знань педагога, що майже неможливо реалізувати в реальному навчальному процесі. Тут ми стикаємося з проблемою підготовки універсальних спеціалістів – гуманітаріїв – з проблемою, яка навряд чи буде вирішена в найближчі роки. Тому самим оптимальним варіантом для вирішення проблем полікультурного виховання ми вважаємо позаурочну роботу в школах та позашкільних закладах через діяльність євроклубів, гуртків, клубів за інтересами, тренінгових центрів та дитячих ЗМІ.

Таким чином зміст полікультурного виховання будується навкруги чотирьох орієнтирів:

- соціокультурній ідентифікації особистості

- засвоєнні системи понять про полікультурне середовище
- виховання позитивного ставлення до диференційованого культурного середовища
- розвиток навичок соціального спілкування.

Полікультурне виховання зорієнтоване на виховання індивіда, який зберігає свою соціально-культурну ідентичність, який прагне до розуміння інших культур, який поважає інші культурно-етнічні спільності, який уміє жити в мирі та злагоді з представниками різних національностей, рас, вірувань, який готовий до активної творчої діяльності в динамічному полікультурному і багатонаціональному середовищі.

Базовими принципами полікультурного виховання є:

- принцип діалогу та взаємодії культур;
- принцип творчої доцільності вживання, збереження та створення нових культурних цінностей.

Цілями полікультурного виховання є толерантність, взаємообмін, взаємодія, активна солідарність, розуміння. Полікультурне виховання – це процес цілеспрямованої соціалізації студентської молоді, спрямований на оволодіння системою національних і загальнолюдських культурних цінностей, формування комунікативних умінь, що дозволяють студентам здійснювати інтенсивну міжкультурну взаємодію, розуміти інші культури, толерантно ставитися до їх носіїв.

Полікультурне виховання забезпечує:

- засвоєння зразків і цінностей національної та світової культури, культурно-історичного та соціального досвіду різних держав і народів;
- формування соціально-настановчих та ціннісно-орієнтованих схильностей студентської молоді до інтеркультурної комунікації та обміну, розвиток толерантності відносно інших суспільств, народів, культур і соціальних груп;
- активну соціальну взаємодію з представниками різних культур при збереженні власної культурної ідентичності.

Зміст полікультурного виховання зорієнтований на створення умов для соціально-культурної ідентифікації особистості, яка визначає її статус під час участі в міжкультурному діалозі та забезпечує її первинним досвідом вивчення культури, на формування уявлень про культурно-етнічну різноманітність світу як у просторі, так і в часі; на виховання терпимості та поваги права кожного народу зберігати свою культурну самобутність; на оснащення студента поняттєвим апаратом,

який забезпечує можливість найбільш повного опису полікультурного середовища; на розуміння студентами технологій реконструкції цінностей культурних спільностей, які беруть участь у діалозі, що є першим кроком до розуміння мотивів, настанов і упереджень учасників діалогу культур; на розвиток у студентів здібностей до критичного засвоєння полікультурної реальності.

У процесі планування змісту полікультурної освіти необхідно брати до уваги соціокультурну специфіку середовища, в якому знаходяться студенти, та їхні індивідуальні особливості.

Специфіка методів полікультурного виховання визначається діалогічним характером функціонування та розвитку культури, рівнем етнокультурної ідентифікації студента, рівнем знань про полікультурне середовище, їхньою емоційною культурою та культурою поведінки, що потребують використання активних методів: бесіда, дискусія, діалог, моделювання, проектування, реконструкція, рефлексивні методи, рольові ігри.

Викладач повинен допомогти студентам усвідомити, що у світі існує безліч цінностей, що деякі з цих цінностей витікають із традицій того чи іншого народу і є для нього закономірним здобутком його досвіду й історичного розвитку.

У наш час стрімкого науково-технічного розвитку інтернет теж втілює полікультурність у концентрованому вигляді, не розмитому ні фактором часу, ні простору. Він працює на полікультурність і водночас є нею. Його винахід – немовби гімн людській полікультурності.

Висновки і перспективи подальших досліджень Полікультурна освіта сприяє зниженню соціальної напруги в суспільстві. Вона формує індивіда, який готовий до міжкультурного діалогу, розширює можливості полікультурного простору та створює умови для розвитку особистості. І саме тому методологія полікультурної освіти потребує подальшої розробки.

Література

1. Болгаріна В. Культура і полікультурна освіта / В. Болгаріна, І. Лощенова // Шлях освіти. – 2002. – №1. – С. 2-6.
2. Солодка А. Полікультурне виховання та освіта – крок до інтеграції освіти України в єдиний загальнокультурний простір // Науковий вісник Миколаївського державного університету : зб. праць. – Миколаїв: МДУ, 2005. – С.212-217.

К ПРОБЛЕМЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Н. П. Никитина

В статье исследованы понятие поликультурности и методические аспекты поликультурного образования: ориентиры, принципы и специфику методов поликультурного образования. Определено место поликультурной педагогики в системе образования. Важной в данном направлении есть реализация в учебно-воспитательном процессе идеи: через национальную культуру - к поликультурности на демократических началах. Раскрыто содержание поликультурного воспитания и его ориентиры. Поликультурное воспитание - это процесс целенаправленной социализации студенческой молодежи, направленный на овладение системой национальных и общечеловеческих культурных ценностей, формирование коммуникативных умений. Содержание поликультурного воспитания должно быть ориентировано на создание условий для социально-культурной идентификации личности.

Ключевые слова: поликультурность, поликультурное образование, поликультурное воспитание, поликультурная педагогика.

TO THE PROBLEM OF MULTICULTURAL EDUCATION OF STUDENT YOUTH

N. P. Nikitina

The author of the article examines the concept of multiculturalism and methodological principles of multicultural education: guidelines, principles and specifics of the methods of multicultural education. The role of multicultural pedagogy in the system of education is defined. In the given direction implementation in the educational process of the idea: through the national culture to multiculturalism on a democratic basis appears to be important. The content of multicultural upbringing and its guidelines are disclosed. Multicultural upbringing is the process of purposeful socialization of students, aimed at mastering the system of national and universal cultural values, forming the communicative skills. The essence of multicultural upbringing is oriented to creating the conditions for social-cultural identification of the personality.

Key words: Multiculture, multicultural education, multicultural upbringing, multicultural pedagogy.

Нікітіна Наталія Павлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов, завідувач кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: nikitina_sdpu@ukr.net

Nikitina Nataliia Pavlivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of Foreign Language Department of SHEE «Donbas State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail: nikitina_sdpu@ukr.net